

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/41/124-130>

Nicat Mustafazadə
Bakı Biznes Universiteti
magistrant
nicat13mustafazade@gmail.com

Təsərrüfat subyektlərinin auditor yoxlamasında istifadə olunan informasiyanın sistemləşdirilməsi

Xülasə

Təsərrüfat subyektlərinin auditori maliyyə hesabatlarının düzgünlüyünü, uyğunluğunu və etibarlılığını təmin etmək üçün məlumatların toplanması, təhlili və təfsiri üçün strukturlaşdırılmış yanaşmaya əsaslanır. Sistemləşdirmə müxtəlif məlumat mənbələrini ahəngdar bir çərçivədə təşkil etməklə, auditorlara qiymətləndirmələri effektiv şəkildə həyata keçirməyə imkan verməklə mühüm rol oynayır. Bu proses maliyyə hesabatları, əməliyyat məlumatları və xarici təsdiqləmələr kimi aktualıq, etibarlılıq və mənbə növü əsasında məlumatların təsnifatını əhatə edir. O, həmçinin həcmli məlumatların işini asanlaşdırmaq üçün avtomatlaşdırılmış məlumat analitikası kimi qabaqcıl alətlərin və metodologiyaların istifadəsini əhatə edir.

Sistemləşdirilmiş məlumat risklərin qiymətləndirilməsini dəstəkləyir, uyğunsuzluqları müəyyən edir və tənzimləyici standartlara uyğunluğun yoxlanılmasını asanlaşdırır. Bundan əlavə, səhvləri azaltmaqla və qərar qəbul etmə proseslərini təkmilləşdirməklə audit keyfiyyətini artırır. Müasir audit təcrübələri məlumatları daha səmərəli şəkildə sistemləşdirmək üçün süni intellekt və blokçeyn kimi rəqəmsal texnologiyalara daha çox etibar edir. Məlumatların strukturlaşdırılmış təşkili təkcə şəffaflığı və hesabatlılığı təmin etmir, həm də maraqlı tərəflərin maliyyə hesabatlarına inamını artırır. Bu mücərrəd təsərrüfat subyektlərinin hərtərəfli və etibarlı auditorinin aparılmasında sistemli məlumatların idarə edilməsinin kritik əhəmiyyətini vurğulayır.

Açar sözlər: *sistemləşdirmə, audit prosesi, təsərrüfat subyektləri, məlumatların idarə edilməsi, audit sübutları, maliyyə hesabatları, daxili nəzarət sistemləri, məlumatların təhlili*

Nijat Mustafazadəh
Baku Business University
Master student
nicat13mustafazade@gmail.com

Systematization of Information Used in the Audit of Economic Entities

Abstract

The audit of economic entities relies on a structured approach to collecting, analyzing, and interpreting information to ensure accuracy, compliance, and reliability in financial reporting. Systematization plays a pivotal role by organizing diverse data sources into a coherent framework, enabling auditors to perform assessments effectively. This process involves categorizing information based on relevance, reliability, and source type, such as financial statements, operational data, and external confirmations. It also includes the use of advanced tools and methodologies, such as automated data analytics, to streamline the handling of voluminous data.

Systematized information supports risk assessment, identifies discrepancies, and facilitates the verification of compliance with regulatory standards. Furthermore, it enhances audit quality by reducing errors and improving decision-making processes. Modern auditing practices increasingly rely on digital technologies, such as artificial intelligence and blockchain, to systematize information more efficiently. The structured organization of data not only ensures transparency and accountability but also bolsters stakeholder confidence in financial reporting. This abstract

underscores the critical importance of systematic information management in conducting thorough and reliable audits of economic entities.

Keywords: *systematization, audit process, economic entities, information management, audit evidence, financial reporting, internal control systems, data analysis*

Giriş

Müasir iqtisadi mənzərədə audit şəffaflığının, hesabatlılığının və təsərrüfat subyektlərində resursların səmərəli idarə olunmasının təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Auditorlar geniş və müxtəlif verilənlər bazasına güvənirlər ki, bu da məlumatları effektiv idarə etmək və təhlil etmək üçün strukturlaşdırılmış yanaşma tələb edir. Auditdə məlumatın sistemləşdirilməsi təkcə əməliyyat rahatlığı deyil, həm də audit nəticələrinin etibarlılığını və maraqlı tərəflərə verilən tövsiyələrin keyfiyyətini dəstəkləyən strateji vacib şərtədir ("Mühasibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı, 2005). Sistemləşdirmə məlumatın əlçatanlığını, aktuallığını və bütövlüyünü təmin etmək üçün sisteməlik şəkildə təşkil etməyə aiddir. Auditorlar üçün bu proses müxtəlif mənbələrdən, o cümlədən maliyyə hesabatları, əməliyyat qeydləri və xarici bazar məlumatları daxil olmaqla məlumatların toplanması, kateqoriyalara bölünməsi və təhlilini əhatə edir. Məlumat müəyyən edilmiş audit standartlarına, qanunvericilik bazalarına və audit tapşırığının xüsusi məqsədlərinə uyğun olmalıdır (Auditor xidməti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev, 1994).

Tədqiqat

Böyük verilənlərin analitikası, süni intellekt və bulud hesablamaları kimi sürətli texnoloji tərəqqi ilə xarakterizə olunan bir dövrdə audit məlumatlarının sistemləşdirilməsi daha da təkmilləşmişdir. Bu texnologiyalar auditorlara mürəkkəb verilənlər toplusunu emal etməyə, nümunələri və anomalionaları müəyyən etməyə və daha dəqiqliklə fikirlər əldə etməyə imkan verir. Bununla belə, məlumatın böyük həcmi və mürəkkəbliyi məlumatların təhlükəsizliyi, keyfiyyəti və uyğunluğu ilə bağlı risklər də daxil olmaqla problemlər yaradır (Səbzəliyev, Quliyev, Zeynalova, 2014, s. 45).

Sistemləşdirilmiş məlumatın əhəmiyyəti audit prosesinin özündən kənara çıxır. Təsərrüfat subyektləri üçün yaxşı təşkil olunmuş audit məlumatı risklərin effektiv idarə edilməsinə kömək edir, qərarların qəbulunu artırır və maraqlı tərəflərin inamını gücləndirir. O, həmçinin tənzimləyicilərə uyğunluğa kömək edir və idarəetmə təcrübələrində davamlı təkmilləşdirmə üçün zəmin yaradır.

Bu giriş auditlərdə sistemləşdirmənin ikili məqsədini vurğulayır: audit prosesinin səmərəliliyinin təmin edilməsi və təsərrüfat subyektlərinə verilən dəyərin artırılması. Auditlərin əhatə dairəsi və mürəkkəbliyi inkişaf etməyə davam etdikcə, məlumatın idarə edilməsi üçün möhkəm və uyğunlaşa bilən sistemlərin əhəmiyyətini qiymətləndirmək olmaz (Abbasov, Cəfərov, 2014).

Təsərrüfat subyektlərinin auditində istifadə olunan məlumatların sistemləşdirilməsi

Təsərrüfat subyektlərinin auditində şəffaflığı, dəqiqliyi və normativ tələblərə uyğunluğu təmin edən maliyyə nəzarətinin tərkib hissəsidir. Effektiv audit böyük ölçüdə məlumatların sistemləşdirilməsindən asılıdır ki, bu da məlumatların dəqiq təhlili, hesabat verməsini və qərar qəbulunu asanlaşdıracaq şəkildə strukturlaşdırılmasını və təşkilini nəzərdə tutur. Bu tədqiqat təsərrüfat subyektlərinin auditində məlumatların sistemləşdirilməsinin prinsiplərini, proseslərini və əhəmiyyətini, habelə onunla bağlı alətləri və problemləri araşdırır (Crucean & Hategan, 2019).

Auditdə informasiya sistemləşdirilməsinin əhəmiyyəti

Auditdə məlumatların sistemləşdirilməsi məlumatların strukturlaşdırılmış şəkildə toplanması, təşkili, təhlili və təqdim edilməsi prosesinə aiddir. Bir neçə kritik məqsədə xidmət edir (Cəfərov, 2019):

1. Dəqiqlik və etibarlılıq: Audit dəqiq maliyyə qeydlərinə əsaslanır. Sistemləşdirilmiş məlumat səhvləri, uyğunsuzluqları və çatışmazlıqları minimuma endirərək, audit nəticələrinin etibarlılığını təmin edir.

2. Uyğunluq və standartlaşdırma: Auditorlar Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartları (BMHS) və Auditin Beynəlxalq Standartları (BSA) kimi hüquqi və peşəkar standartlara riayət etməlidirlər. Sistemləşdirilmiş məlumat bu standartlara ardıcıl riayət etməyə imkan verir.

3. Effektiv qərar qəbuletmə: Mütəşəkkil məlumatlar auditorlara tendensiyaları, qanun pozuntularını və risk sahələrini tez bir zamanda müəyyən etməyə imkan verir və daha çox məlumatlı tövsiyələr verir (Səbzəliyev, Quliyev, 2014, s. 69).

4. Şəffaflıq və hesabatlılıq: Auditlər maraqlı tərəflərə təşkilatın maliyyə vəziyyəti haqqında aydın fikir verməklə hesabatlılığı təşviq edir. Sistemləşdirilmiş məlumat audit hesabatlarının aydın və başa düşülən olmasını təmin edir.

5. Risklərin idarə edilməsi: Yaxşı strukturlaşdırılmış audit prosesi maliyyə sistemlərində potensial riskləri və zəif tərəfləri müəyyən edir və müəssisələrə qabaqalayıcı tədbirlər görməyə imkan verir.

İnformasiyanın sistemləşdirilməsinin prinsipləri

Məlumatın sistemləşdirilməsi onun effektivliyini təmin etmək üçün xüsusi prinsiplərə riayət etməyi nəzərdə tutur (Akdogan, Boyacioglu, 2014):

1. Uyğunluq: Toplanmış məlumat auditin məqsədlərinə uyğun olmalıdır. Uyğun olmayan məlumatlar auditorları sıxışdırma bilər və səmərəsizliyə səbəb ola bilər.

2. Tamlıq: Təsərrüfat subyektinin maliyyə vəziyyətinin ümumi görünüşünü təmin etmək üçün bütün zəruri məlumatlar əldə edilməlidir.

3. Ardıcılıq: Məlumatların toplanması və hesabat verilməsi üçün vahid prosedurlar və formatlar dövrlər və qurumlar üzrə müqayisəliliyi təmin edir.

4. Dəqiqlik: Məlumatların düzgünlüyünü təmin etmək üçün onların yoxlanılması lazımdır. Məlumatlardakı səhvlər auditin bütövlüyünü poza bilər.

5. Vaxtlılıq: Məlumatlar cari olmalı və müəssisənin ən son maliyyə fəaliyyətini əks etdirməlidir.

6. Məxfilik: Etibarlı qorumaq və qanuni tələblərə riayət etmək üçün həssas maliyyə məlumatları icazəsiz girişdən qorunmalıdır.

İnformasiyanın sistemləşdirilməsi prosesləri

Audit üçün məlumatların sistemləşdirilməsi prosesini bir neçə əsas mərhələyə bölmək olar (Dashtbayaz, Mohammadi, 2016):

1. Məlumatların toplanması:

- Auditorlar müxtəlif mənbələrdən, o cümlədən maliyyə hesabatları, fakturalar, müqavilələr və daxili hesabatlardan məlumat toplayır.

- Əsas işçilərlə mü sahiblər və əməliyyat proseslərinin müşahidələri sənədli sübutları tamamlayır (İsmayılov və b., 2015, s. 22).

2. Təsnifat:

- Məlumat növlərinə görə təsnif edilir (məsələn, gəlir, xərclər, öhdəliklər, aktivlər).

- Düzgün təsnifat müqayisəli təhlili asanlaşdırmaqla oxşar məlumatların qruplaşdırılmasını təmin edir.

3. Doğrulama:

- Məlumatların düzgünlüyü təsdiqedicilə sənədlər və xarici təsdiqlərlə tutuşdurulmaqla yoxlanılır.

- Analitik prosedurlar, test yoxlamaları və mahiyyəti üzrə test kimi üsullardan istifadə olunur.

4. Təhlil:

- Auditorlar tendensiyaları, anomaliyaları və potensial təhrifləri müəyyən etmək üçün sistemləşdirilmiş məlumatları təhlil edirlər (Əliyeva, 2016).

- Excel, ACL və ya IDEA kimi analitik alətlər və proqram təminatı tez-tez istifadə olunur.

5. Sənədləşdirmə:

- Nəticələr və müşahidələr audit rəyini dəstəkləmək üçün sistemə şəkildə sənədləşdirilir.

- İş sənədləri audit prosesinin sübutu kimi xidmət edir və nəzərdən keçirmək üçün əsas verir.

6. Hesabat:

- Yekun audit hesabatı maliyyə hesabatlarının ədalətliliyi və uyğunluğu ilə bağlı rəyi təqdim edərək, nəticələri ümumiləşdirir.

Sistemləşdirmə üçün Alətlər və Texnologiyalar

Texnologiyanın inkişafı məlumatı sistemləşdirmək qabiliyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırdı. Auditdə geniş istifadə olunan alət və texnologiyalardan bəziləri bunlardır:

1. Audit proqramı:

- ACL Analytics, IDEA və TeamMate kimi alətlər auditorlara böyük verilənlər toplusunu təhlil etmək, risk qiymətləndirmələri aparmaq və hesabatlar yaratmaq imkanı verir.

2. Müəssisə resurslarının planlaşdırılması (ERP) Sistemləri:

- SAP və Oracle kimi sistemlər məlumatların toplanması üçün tələb olunan vaxtı azaldaraq inteqrasiya olunmuş maliyyə məlumatları təqdim edir.

3. Məlumatların vizuallaşdırılması alətləri:

- Tableau və Power BI kimi alətlər mürəkkəb məlumatları qrafik formatlarda təqdim edərək daha yaxşı şərh etməyə kömək edir.

4. Süni intellekt və maşın öyrənməsi:

- Bu texnologiyalar məlumatların təhlilini avtomatlaşdırır, nümunələri aşkar edir və potensial riskləri proqnozlaşdırır, auditlərin səmərəliliyini və dəqiqliyini artırır.

5. Blockchain:

- Blockchain texnologiyası əməliyyatların təhlükəsiz və dəyişməz dəftərini təmin etməklə məlumatların bütövlüyünü və şəffaflığını təmin edir.

İnformasiyanın sistemləşdirilməsində çətinliklər (Bayramov, Gülməmmədov, 2015)

Faydalarına baxmayaraq, auditlərdə məlumatların sistemləşdirilməsi problemsiz deyil:

1. Məlumatların həcmi və mürəkkəbliyi:

- Böyük təsərrüfat subyektləri böyük həcmdə məlumat yaradır, bu da effektiv şəkildə təşkili və təhlilini çətinləşdirir.

2. Məlumatın keyfiyyəti problemləri:

- Qeyri-dəqiq, natamam və ya uyğun olmayan məlumatlar audit prosesinə mane ola bilər.

3. Dəyişikliyə qarşı müqavimət:

- Bəzi təşkilatlar ənənəvi üsullara üstünlük verərək yeni texnologiyaların və ya standartlaşdırılmış prosedurların qəbuluna qarşı çıxmağa bilər (Soliman, 2020, s. 183).

4. Tənzimləmə dəyişiklikləri:

- Qaydalarda və standartlarda tez-tez dəyişikliklər auditorlardan öz metodlarını davamlı olaraq yeniləməyi tələb edir.

5. Kibertəhlükəsizlik riskləri:

- Rəqəmsal alətlərin istifadəsi həssas maliyyə məlumatlarını potensial kibertəhlükəsizlik təhdidlərinə məruz qoyur.

6. Resurs məhdudyyətləri:

- Kiçik müəssisələr məlumatların sistemləşdirilməsi üçün qabaqcıl alətləri tətbiq etmək üçün maliyyə və ya texniki resurslardan məhrum ola bilər.

Problemləri aradan qaldırmaq üçün strategiyalar

Bu problemləri həll etmək üçün auditorlar və təsərrüfat subyektləri bir neçə strategiya qəbul edə bilərlər (Novruzov, Qənizadə, Yaqubov, 2015):

1. Təlim və İnkişaf:

- Davamlı peşəkar inkişaf auditorların ən son alətlər və standartları yaxşı bilməsini təmin edir.

2. Texnologiyaya investisiya:

- İqtisadi qurumlar məlumatların sistemləşdirilməsini asanlaşdırmaq üçün etibarlı ERP sistemlərinə və audit proqramlarına investisiya qoymalıdırlar.

3. İT Mütəxəssisləri ilə əməkdaşlıq:

- Auditorlar məlumatların təhlükəsizliyini təmin etmək və texnologiyadan istifadəni optimallaşdırmaq üçün İT mütəxəssisləri ilə işləyə bilərlər.

4. Proseslərin standartlaşdırılması:

- Standartlaşdırılmış şablonların və prosedurların yaradılması ardıcılığı artırır və səhvləri azaldır.

5. Məlumatların idarə edilməsi:

- Güclü məlumat idarəetmə siyasətlərinin həyata keçirilməsi maliyyə məlumatlarının dəqiqliyini, məxfiliyini və bütövlüyünü təmin edir.

Təsərrüfat subyektlərinin effektiv auditi maliyyə və qeyri-maliyyə məlumatlarının sisteməlik şəkildə toplanması, təhlili və şərhinə əsaslanır. Bu məqalədə məlumatların sistemləşdirilməsi prosesi audit kontekstində araşdırılır, onun şəffaflığın, uyğunluğun təmin edilməsində və qərarların qəbul edilməsində əhəmiyyəti vurğulanır. Əsas komponentlərə təsnifat, məlumat mənbələri, rəqəmsal alətlər və rast gəlinən problemlər daxildir. Nəticələr auditlərdə məlumatların idarə edilməsinə strukturlaşdırılmış yanaşmanın zəruriliyini vurğulayır və bu, etibarlılığın və səmərəliliyin artırılmasına yol açır (Concept of development of the audit service in the Republic of Azerbaijan (2012-2020)).

İqtisadi auditlər maliyyə hesabatlarının düzgünlüyünü və tənzimləyici standartlara riayət olunmasını təmin etmək üçün vacibdir. Bu prosesin əsasını auditorlara maliyyə vəziyyətini qiymətləndirməyə, riskləri müəyyən etməyə və tövsiyələr təklif etməyə imkan verən məlumatların sistemləşdirilməsi təşkil edir. Bugünkü mürəkkəb iqtisadi mühitdə auditorlar strukturlaşdırılmış yanaşma tələb edən müxtəlif mənbələrdən böyük həcmdə məlumatları idarə edirlər (Abbasov, 2009, s. 28).

İnformasiyanın sistemləşdirilməsi təsərrüfat subyektlərinin audit prosesində mühüm rol oynayır. Auditlər maliyyə hesabatlarının təşkilatın maliyyə vəziyyətinin düzgün və ədalətli görünüşünü təmin etmək üçün məlumatların dəqiq toplanmasına, təsnifləşdirilməsinə və təhlilinə əsaslanır. Sistemləşdirmə səmərəliliyi artırır, səhv riskini azaldır və auditorlara etibarlı nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Sistemləşdirmənin əhəmiyyəti

Sistemləşdirmə məlumatın strukturlaşdırılmış təşkilinə aiddir, onu konkret məqsədlər üçün əlçatan və istifadəyə yararlı edir. Auditlər kontekstində bu proses müvafiq məlumatların məntiqi şəkildə qruplaşdırılmasını və təhlil üçün hazır olmasını təmin edir. O, maliyyə qeydlərini, idarəetmə hesabatlarını, əməliyyat məlumatlarını və uyğunluqla bağlı məlumatları əhatə edir. Düzgün sistemləşdirmə audit nəticələrinin dəqiq və etibarlı olmasını təmin etmək üçün vacib olan artıqlıqları və uyğunsuzluqları minimuma endirir.

Auditorlar təsərrüfat subyektlərinin maliyyə bütövlüyünü və əməliyyat səmərəliliyini qiymətləndirmək üçün sistemləşdirilmiş məlumatlara istinad edirlər. Məsələn, gəlir, xərc və aktiv əməliyyatlarının yaxşı təşkil edilmiş qeydləri auditorlara maliyyə hesabatlarının Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartları (BMHS) və ya Ümumi Qəbul Edilmiş Mühasibat Uçotu Prinsipləri (GAAP) kimi tənzimləyici çərçivələrə uyğun olub-olmadığını qiymətləndirməyə kömək edir. Bundan əlavə, sistemləşdirmə tendensiya təhlili, nisbət hesablamaları və anomaliyaların aşkar edilməsini asanlaşdırır, bunların hamısı audit prosedurlarının ayrılmaz hissəsidir.

Audit keyfiyyətinin faydaları

Sistemləşdirilmiş məlumat dəqiqliyi, vaxtındalığı və hərtərəfliliyi təkmilləşdirməklə auditin keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Birincisi, bu, auditorlara diqqəti əhəmiyyətli aspektlərə yönəltməyə imkan verir, əhəmiyyətsiz məlumatlara sərf olunan vaxtı azaldır. İkincisi, strukturlaşdırılmış müqayisələr və analitika vasitəsilə risklərin və anomaliyaların müəyyən edilməsini asanlaşdırır. Məsələn, sistemləşdirilmiş məlumat pul vəsaitlərinin hərəkəti və ya inventar səviyyələrində qeyri-adi dalğalanmalar kimi saxtakarlıq və ya təhrifləri göstərən nümunələri aşkar etməyə kömək edə bilər.

Bundan əlavə, sistemləşdirmə şəffaflığı və hesabatlılığı dəstəkləyir. Təsərrüfat subyektləri mütəşəkkil uçotu aparmaqla qaydalara uyğunluğu nümayiş etdirə və beləliklə, kənar auditorların işini sadələşdirə bilər. Hüquqi nöqtəyi-nəzərdən sistemləşdirilmiş sənədlər mübahisələr və ya araşdırmalar zamanı sübut kimi xidmət edir (The financial audit for the division of economic entities, 2013).

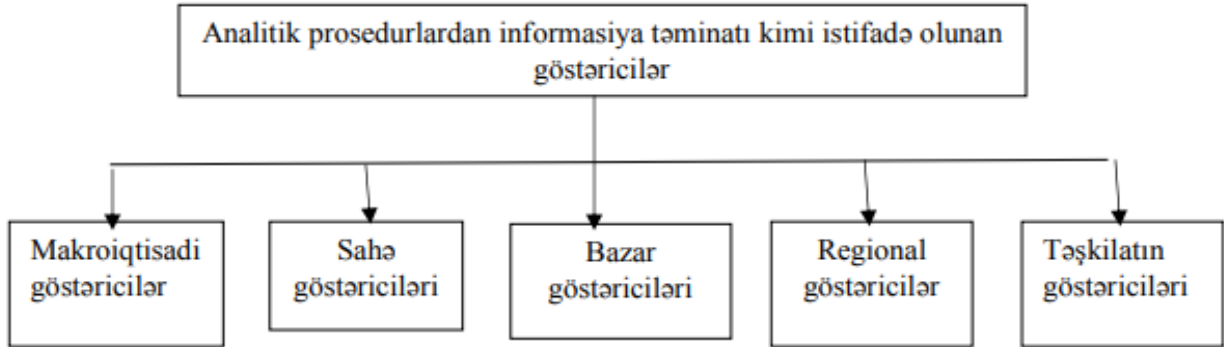
Sistemləşdirmədə çətinliklər

Faydalarına baxmayaraq, sistemləşdirmə məlumatların mürəkkəbliyi, resurs məhdudiyyətləri və dəyişikliyə qarşı müqavimət kimi problemlərlə üzləşir. İqtisadi qurumlar çox vaxt müxtəlif mənbələrdən alınan böyük həcmli məlumatlarla məşğul olurlar və bu, vahidliyin təmin edilməsini çətinləşdirir. Bundan əlavə, mürəkkəb sistemləşdirmə vasitələrinin qəbulu texnologiya və təlim əhəmiyyətli investisiya tələb edə bilər. Bu çətinliklərin öhdəsindən gəlmək üçün sağlam siyasətlərin həyata keçirilməsi, informasiya sistemlərinin vaxtaşırı auditi və dəqiqlik və uyğunluq mədəniyyətinin təşviqi daxil olmaqla, proaktiv yanaşma tələb olunur (Əliyeva, 2016, s. 46).

Təsərrüfat subyektlərinin auditində məlumatların sistemləşdirilməsi zəruridir. Məlumatları effektiv şəkildə təşkil etməklə və strukturlaşdırmaqla audit prosesinin etibarlılığını və səmərəliliyini təmin edir. Çətinliklər davam etsə də, texnologiyada irəliləyişlər və ən yaxşı təcrübələrə sadiqlik bu maneələri azalda bilər, maliyyə auditlərinin dürüstlüyünün və şəffaflığının artırılmasında sistemləşdirmənin rolunu gücləndirə bilər (Ghale Rudkhani & Jabbari, 2014).

Şəkil 1

Auditdə analitik prosedurların informasiya təminatı

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib olunub.

İnformasiyanın sistemləşdirilməsi təsərrüfat subyektlərinin səmərəli auditinin əsasını təşkil edir. O, dəqiqliyi, uyğunluğu və şəffaflığı təmin edir, eyni zamanda auditorlara təşkilatın maliyyə sağlamlığı haqqında mənalı fikirlər təqdim etməyə imkan verir. Bununla belə, proses diqqətli planlaşdırma, prinsiplərə riayət, müvafiq alət və texnologiyalardan istifadə tələb edir. Çətinlikləri həll etməklə və ən yaxşı təcrübələri tətbiq etməklə auditorlar və təsərrüfat subyektləri auditlərin keyfiyyətini və səmərəliliyini artırır, nəticədə daha çox maraqlı tərəflərin etimadına və iqtisadi sabitliyə töhfə verə bilərlər.

Nəticə

İnformasiyanın sistemləşdirilməsi təsərrüfat subyektləri üçün auditin effektivliyini və etibarlılığını təmin edən əsas elementdir. Maliyyə və əməliyyat məlumatlarını təşkil etməklə və təsnif etməklə, auditorlar qanun pozuntularını aşkar etmək, riskləri qiymətləndirmək və maraqlı tərəflərə dəyərli fikirlər vermək bacarıqlarını artırır.

Müasir alətlər və texnologiyalarla dəstəklənən sistemli proseslərin inteqrasiyası məlumatların dəqiqliyini, ardıcılığını və əlçatanlığını yaxşılaşdırır. Bu, nəinki tənzimləyici standartlara uyğunluğu asanlaşdırır, həm də maliyyə hesabatlarının etibarlılığını gücləndirir.

Bundan əlavə, informasiyanın emalına strukturlaşdırılmış yanaşma auditorlara iqtisadi mühitin dinamik təbiətinə uyğunlaşmaq imkanı verir. O, təsərrüfat subyektlərinin davamlı böyüməsinə və sabitliyinə töhfə verərək, fəal qərarların qəbulunu dəstəkləyir və şəffaflığı gücləndirir.

Yekun olaraq, məlumatın sistemləşdirilməsi sadəcə olaraq prosedur zərurət deyil; bu, audit proseslərinin uğurunu və maliyyə ekosistemlərinin ümumi bütövlüyünü dəstəkləyən strateji aktivdir.

Ədəbiyyat

1. Auditor xidməti haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev. (1994, 16 sentyabr). № 882. <https://e-qanun.az/framework/9236>
2. Abbasov, Q. Ə., Cəfərov, E. O və b. (2011). İqtisadiyyatın qloballaşması şəraitində maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları əsasında maliyyə hesabatlarının hazırlanmasının zəruriliyi və bu standartlar üzrə sistemin yaradılması. *Mühasibat uçotu, audit və iqtisadi təhlil*, 4(226), 7-34.
3. Abbasov, Q. Ə. (2009). *Mühasibat uçotunun nəzəriyyəsi*. İqtisad Universiteti.
4. Bayramov, Q., Gülməmmədov, S. (2015). *Müasir şəraitdə auditin aktual problemləri*.

5. Cəfərov, E. O. (2019). *Maliyyə hesabatının konseptual əsasları*. Mühəsibat və uçot.
6. Əliyeva, A. H. (2016). *Mühəsibat uçotu*. Elm və təhsil.
7. İsmayılov, M. M., Əhmədov, Y. B., Muxtarova, P. E., Allahverdiyeva, C. C. (2015). *Audit təcrübəsi*.
8. "Mühəsibat uçotu haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (2005, 7 fevral). № 192.
<https://e-qanun.az/framework/7366>
9. Novruzov, V. T., Qənizadə, R. T., Yaqubov, Ş. H. (2015). (N. Murtuzayeva) (Tərc. red.). "Daxili audit fəaliyyətinin əsas prinsipləri" Beynəlxalq Auditorlar İnstitutu.
10. Səbzəliyev, S. M., Quliyev, V. M., Zeynalova, G. M. (2014). Xərclərin uçotunun ənənəvi və funksional metodlarının müqayisəli xarakteristikası. *Maliyyə və uçot jurnalı*, 1 №-li nəşr.
11. Səbzəliyev, S. M., Quliyev, V. M. (2014). *İdarəetmə uçotu*. Dərslik.
12. Akdoğan, Y. E., & Boyacıoğlu, M. A. (2014). The effect of corporate governance on firm performance: a case of Turkey. *International Journal of Critical Accounting*.
13. Crucean, A. C., & Hategan, C. D. (2019). The Determinants Factors on Audit Quality: A Theoretical Approach. *Economic Sciences Series*, 702-709.
14. *Concept of development of the audit service in the Republic of Azerbaijan (2012-2020)*.
https://audit.gov.az/uploads/The_concept_of_the_development_of_the_Chamber_of_Auditors.pdf
15. Dashtbayaz, M. L., & Mohammadi, S. (2016.). The relationship between audit quality and Investment efficiency. *Journal of Economics, Marketing, and Management*, 20-32.
16. Ghale Rudkhani, T. M., & Jabbari, H. (2014). The effect of financial ratios on auditor opinion in the companies listed on TSE. *European Online Journal of Natural and Social Sciences: Proceedings*, 2(3), 1363.
17. Soliman, W. S. M. K. (2020). Investigating the effect of corporate governance on audit quality and its impact on investment efficiency. *Investment Management and Financial Innovations*, 175-188.
18. *Systematization of Methodical Approaches to the Analysis of Economic Entity Sustainable Development*. (2019).
https://www.researchgate.net/publication/337493107_Systematization_of_Methodical_Approaches_to_the_Analysis_of_Economic_Entity_Sustainable_Development
19. *Systematization of Methodical Approaches to the Analysis of Economic Entity Sustainable Development*. (2019).
https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2019/12/shsconf_eurasia2019_04014.pdf
20. *The financial audit for the division of economic entities*. (2013).
https://www.researchgate.net/publication/308903947THE_FINANCIAL_AUDIT_FOR_THE_DIVISION_OF_ECONOMIC_ENTITIES

Daxil oldu: 02.09.2024

Baxışa göndərildi: 08.10.2024

Təsdiq edildi: 14.11.2024

Çap olundu: 30.11.2024